

شب‌های قدر در ایران

فریده مجیدی خامنه - کارشناس ارشد انسان‌شناسی

و فرد و جامعه‌ای هرگز لیلۃ‌القدری در نیابد. شب قدر در بین شب‌های سال نهران است. باید بیدار بود و در دل خاموشی شب لیلۃ‌القدر را شناخت و عظمت آن را پاس داشت: حق شب قدر است در شب‌های نهران تاکنون جان هر شبی را امتحان نی همه شب‌ها بود قدر ای جوان نی همه شب‌ها بود خالی از آن در ایران این شب‌ها، علاوه بر جایگاهی که در فرهنگ عامه دارند، به دلیل مقارنت با ایام سوگواری شهادت امام علی (ع) از منزلت ویژه‌ای در نزد شیعیان برخوردارند و شیعیان در این شب‌ها، علاوه بر پرداختن به مراسم مخصوص این شب‌ها، به عزاداری و سوگواری برای امام اول خود، حضرت علی (ع) می‌پردازند.

تاریخچه و زمان برگزاری شب‌های قدر

اعتقاد به این شب و اجرای مراسم شب قدر در میان مسلمانان سابقه‌ای طولانی دارد زیرا در مورد آن به روشنی و وضوح تمام در قرآن کریم صحبت شده است. مسلمانان همه ساله در شب‌های معین این مراسم را پاس می‌دارند. در مورد این شب‌ها روایات گوناگونی شده است. عده‌ای زمان دقیقی برای این شب‌ها قابل نیستند و آن را در میان شب‌های سال نهران می‌دانند. شیعیان این شب‌ها را مقارن شب‌های ۱۹، ۲۱، ۲۳ ماه مبارک رمضان می‌دانند و به روایت دیگر شب ۲۷ ماه مبارک رمضان را شب قدر محسوب می‌دارند.

اما از آن‌جا که به استناد قرآن، سوره‌های قرآن در ماه مبارک رمضان و در شب قدر بر پیامبر اسلام نازل شده است پس بدون چون و چرا این شب‌ها در ماه مبارک رمضان قرار دارند و از آن‌جا که پیامبر اسلام به یک روایت دستور داده بودند که در دهه آخر ماه مبارک رمضان بستر ایشان را در خانه نگشایند و این شب‌ها را تا سحرگاه در مساجد به اعتکاف و عبادت می‌کنند، به احتمال قوی شب‌های قدر در دهه آخر ماه مبارک رمضان قرار دارند. در هر حال به قول معروف این شب‌ها را چنان که گفته شد، شب‌های ۱۹، ۲۱، ۲۳ و ۲۷ ماه مبارک رمضان می‌دانند. مکان برگزاری شب‌های قدر در نزد همگان یکسان نیست عده‌ای در مساجد عده‌ای در خانه‌های خود و عده‌ای دیگر در حسینیه‌ها و تکایا، مراسم این شب را به‌جای می‌آورند، ولی بنا به اعتقاد عامه بهتر است این مراسم به‌طور جمعی و در مساجد اجرا شود تا اجر و ثواب آن چندین برابر شود و عده‌ی یادتاری از آن بهره‌مند گردند. از پیر و جوان، از کودکان شیرخوار که در دامان مادران خود شاهد اجرای این مراسم هستند تا افراد سالخورده می‌توانند در این مراسم شرکت کنند و از نظر جنس نیز معنی نیست و زنان و مردان به‌طور مساوی می‌توانند در این مراسم شرکت کنند. از کارگر و کشاورز ساده تا متخصصان، از بی‌سوادان تا دارندگان مدارک تحصیلی بالا، همه از هر طبقه اجتماعی بدون هیچ محدودیتی یا امتیازی می‌توانند شرکت کنند حتی در این مراسم اموات و درگذشتگان نیز فراموش نمی‌شوند و خیرات فرولان برای شادی روح اینان داده می‌شود.

اعمال شب‌های قدر

در مفاتیح‌الجنان در مورد آن آمده است: «شب قدر همان شبی است که در تمام سال شبی به خوبی و فضیلت آن نمی‌رسد و عمل در آن بهتر است از عمل در هزار ماه و در آن شب تقدیر امور سال می‌شود و ملائکه و روح که اعظم ملائکه است، در آن شب به آن پروردگار بر زمین نازل می‌شوند و به خدمت امام زمان (عج) مشرف می‌شوند و

ماه خدا با برکت و رحمت به سوی شما رو کرده است ماهی که نزد خدا بهترین ماه‌ها و روزهایش بهترین روزهاست. نفس‌های شما در آن ثواب تسبیح و ذکر خدا دارد و خواب شما ثواب و عبادت. پیامبر اکرم (ص)

اوج شب‌های ماه مبارک رمضان و بهترین شب‌ها، شب قدر است که هزار ماه با آن برابری نمی‌کند. شبی که سفیران نور از آسمان به زمین می‌آیند و در نزد امام زمان (عج) زانوی ادب بر زمین می‌زنند، شبی که تاسیبه سرشار از سلامت و رحمت و برکت است.

تعریف شب قدر

«قدر» در معنا مترادف است با اندازه کردن چیزی، مقدار، ارزش و اعتبار، شان و بزرگی. به این شب‌ها، «شب‌های احیا» نیز می‌گویند. احیا به معنی زنده کردن، زنده گردانیدن، شب زنده‌داری کردن و زندگی از نوست.

بهترین تعریف از شب و یا شب‌های قدر از آن قرآن کریم است که در سوره‌ای به همین نام، به روشنی درباره این شب و یا شب‌ها صحبت شده است. سوره قدر در مکه معظمه نازل شده و مشتمل بر پنج آیه است و متن آن چنین می‌باشد:

بسم الله الرحمن الرحيم

«إنا أنزلناه في ليلة القدر»^(۱) و ما در یک مایله القدر^(۲) لیلۃ‌القدر خیر من الف شهر^(۳) تنزل الملائكة والروح فيها باذن ربهم من كل امر^(۴) سلام هی حتی مطلع الفجر^(۵) ترجمه:

«ما این قرآن عظیم‌الشان را در شب قدر نازل کردیم»^(۱) و چه چیز تو را به عظمت این شب قدر آگاه تواند کرد^(۲) شب قدر (به مقام و مرتبه از هزار ماه بهتر و بالاتر است)^(۳) در این شب فرشتگان و روح (یعنی جبرئیل) به آن خداوند (بر امام عصر) از هر زمان (و دستور الهی و سرنوشت خلق) نازل گرداند^(۴) این، شب رحمت و سلامت و تهنیت است تا صبحگاه^(۵).

در سوره قدر سخن از چند موضوع عمده است:

- ۱- نزول قرآن و زمان این نزول
- ۲- لیلۃ‌القدر و اهمیت و عظمت آن
- ۳- وقایعی که در این شب مبارک اتفاق می‌افتد از تقدیر امور عالم و نزول ملائکه و روح و سلامت روحانی و معنویت این شب.

سوره پیش از این سوره، سوره «علق» است که به اتفاق عموم مورخان و مفسران، نخستین آیات نازل بر پیامبر (ص) را در بر دارد. در این سوره از نزول قرآن و تحلیل از این نزول سخن رفته است و سوره بعد از سوره قدر نیز سوره «بینه» است که در آن نیز حالات مختلف مردم در مواجهه با این کتاب شریف یعنی قرآن، بینین می‌شود. در نخستین آیه سوره قدر، سخن از نزول است «ما آن را نازل کردیم در شب قدر» اما سخن از نازل کردن چه چیز است؟ چیست که این چنین از شایستگی و عظمت آن یاد می‌شود و چیست که خداوند این سان با جلالت و احترام و تفخیم از آن یاد می‌کند؟

اصل لغت نزول به معنی فرود آمدن است و ظاهراً می‌خواهد بفرماید که همه قرآن را در شب قدر نازل کردیم. آیات اول سوره دخان نیز مؤیدی است بر آنچه گفته شد، چرا که در این آیات نیز پس از ذکر قرآن با تعبیر کتاب مبین سخن از نزول آن در یک شب می‌رود: «ما آن را فرود فرستادیم در شبی مبارک.»

در آیه ۱۸۳ سوره بقره نیز سخن از نزول قرآن در ماه مبارک رمضان رفته است و شاهد دیگری بر نزول دفعی و یکپارچه قرآن در ماه مبارک رمضان و در شب قدر دارد. از این رو لیلۃ‌القدر را «لیلۃ‌العظمة والشفرف» معنی کرده‌اند و چه بسا قرن‌ها بگذرد

آنچه برای هر کس، مقدر شده است بر امام زمان (عج) عرض می کنند و اعمال شب های قدر بر دو نوع است یکی آن که در هر سه شب باید کرد و دیگر آن که مخصوص است بر هر شبی.

اعمال مشترک شب های قدر

۱- غسل و نیت: از کارهای واجب و حتمی شب های قدر، به جای آوردن غسل و نیت به احیا کردن است.

آنهایی که قصد برگزاری مراسم احیاء دارند قبل از غروب آفتاب به حمام می روند و غسل می کنند و برای به جا آوردن احیاء نیت می نمایند. بسیاری از افراد علاوه بر غسل اول شب یک مرتبه نیز آخر شب غسل به جای می آورند و عقیده دارند این غسل ثواب بسیار دارد.

۲- آماده شدن برای انجام مراسم احیا: مردم پس از افطار، برای احیا به مسجد می روند و وسایلی که به همراه می برند عبارتند از: مهر و تسبیح و جامه های تریه سیدالشهدا، یک جلد قرآن مجید، کتاب دعای مفاتیح الجنان و یک قرآن کوچک و سبک برای بر سر گذاشتن.

۳- خواندن دعاها شب های احیا: در شب های احیا این دعاها خوانده می شوند: الف- دعای افتتاح ب- جوشن کبیر، جوشن صغیر، دعاها توسل به ائمه، دعای مجیر، دعای «اللهم انی احسبت»، دعای «اللهم انی اسئلك بکتابک المنزل» که در میان دعاها از همه مشهورتر و متداول تر دعای جوشن کبیر است. در این شبها دعاها دیگری نیز خوانده می شود از جمله:

- دعای «یا ذی الذی کان قبل کل شیء»

- دعای «اللهم اجعل فیما تقضی...»

- در شب بیست و یکم هم دو دعای «یا مولج اللیل فی النهار...» و «اللهم صل علی محمد و آل محمد و ارحم لی حلما» را می خوانند.

- در شب بیست و سوم و شب های دهه آخر ماه رمضان دعاها «اعوذ به جلال وجهه الکریم» و «اللهم ادعنا حق...» و «اللهم انک قلت...» خوانده می شود.

۴- قرائت قرآن در شب های قدر از جمله اعمال مشترک است. از جمله این سوره ها که در این شبها خوانده می شوند: سوره های قدر، روم، عنکبوت و دخان است.

۵- گزاردن نماز: نمازهای این شبها عبارتند از: ۱- نماز نافله ۲- نماز هفت قل هو الله ۳- نماز صدر رکعتی ۴- نماز قضاء

اعمال خاص شب های قدر

شب نوزدهم: اول شب های قدر است در مفاتیح الجنان آمده است: «در این شب اول غسل می کنیم و نماز شام را با غسل انجام می دهیم و سپس از درگاه خداوند استغفار می کنیم». این شب مصادف است با شبی که حضرت علی (ع) در محراب عبادت ضربت می خورد و به این علت در میان عامه به «شب تیغ» و یا «شب ضربت» معروف است. از غروب روز هجدهم ماه مبارک رمضان مراسم شب قدر آغاز می شود. در این شب بسیاری از افراد از زن و مرد از کارهای خصوصی و واجب خود از هر قبیل دست بر می دارند مثلاً حنا و خضاب نمی کنند، ناخن نمی گیرند، مردان موی سر و صورت خود را نمی تراشند و از کارهایی که دال بر شادی و شادمانی باشد خودداری می کنند. از جمله کارهای این شب عبارتند از:

۱- خیرات برای شادی روح اموات

۲- رفتن بر سر مزار در گذشتگان و قرائت فاتحه

۳- رفتن به مساجد و تکایا پس از افطار و خواندن نمازها و دعاها خاص این شب

۴- استغفار از گناهان با گرداندن دانه های تسبیح و گفتن جمله «استغفر الله ربی و اتوب الیه»

۵- تقسیم نذرات

۶- خواندن روضه و مرثیه توسط روضه خوان

۷- اجرای مراسم قرآن بر سرگیری

این مراسم بدین گونه اجرا می شود که بعد از ختم روضه، روضه خوان بر سر منبر

می ماند. مردم در صف های مرتب می نشینند و منتظر می شوند که پیش نماز آغاز به خواندن دعا بکند. در این موقع تمام چراغ های مسجد را خاموش می کنند و همه در سکوت منتظر می شوند. سپس پیش نماز با صدای بلند دستور می دهد که جمعیت قرآن را باز کنند و بر سر خود قرار دهند و دعا را با این کلمات آغاز می کنند:

«اللهم بحق هذا القرآن و بحق من ارسلته به و بحق کل مؤمن مدخته فیه و بحق علیهم فلا اذاعرف بحق معک» و جمعیت این کلمات را تکرار می کنند. در این موقع پیش نماز با صدای بلند به جمعیت می گوید تا ده مرتبه این جمله را تکرار کنند و بگویند «بیک یا الله» و مردم متابعت می کنند. سپس یا همین کلمات یا دستور پیش نماز مردم به چهارده معصوم متوسل می شوند و در این فواصل روضه خوان ذکر مصیبت های ائمه و به خصوص حضرت فاطمه (س)، امام حسن (ع)، امام حسین (ع) و امام رضا (ع) می نماید و جمعیت تالان و دردمند به گریه و سوگواری می پردازند.

توسل به ائمه امامه می یابد تا آن که پیش نماز می گوید: «بالحجۃ» و به محض گفتن این کلام و این اسم شریف به پاس احترام به ایشان، حضرت حجت علیه السلام، جمعیت از جای برمی خیزد و ده مرتبه این اسم شریف را بر زبان می آورند و روضه خوان اشعاری در مدح امام دوازدهم شیعیان می خواند.

اعمال شب بیست و یکم

در مفاتیح الجنان آمده است که این شب فضیلتش زیادت از شب نوزدهم است و باید اعمال آن شب را از غسل و احیا و زیارت و نماز هفت قل هو الله و قرآن بر سرگیری و صدر رکعت نماز و دعای جوشن کبیر و غیره در این شب به عمل آورد و در روایات تأکید شده در غسل و احیا وجد و جهد در عبادت در این شب و شب بیست و سوم و آن که شب قدر یکی از این دو شب است.

در فرهنگ مردم شاهرود آمده است که «در این شب زنان در منبرخانه ها جمع می شوند و ابتدا دعای جوشن کبیر می خوانند و سپس قرآن بر سر می گیرند. در پایان مجلس چراغ ها را خاموش می کنند و ملاهای زنانه شبیه قنبر و حضرت علی (ع) را در می آورند بدین ترتیب:

قنبر در می زند.

زینب می گوید: «کیه؟»

قنبر می گوید: «آمد قنبر به در خانه ات ای به فدای تو و کاشانه ات»

زنان یک صدا پسخوانی می کنند: «نادعلیا علیا یا علی، مشکل ما را بگشا یا علی»

قنبر: «آمده ام از حش و زنگبار، در بر شاهنشاه دلدل سوار، یک قدمی جانب مسجد گزار، خلق تمامی همه در انتظار.»

زنان: «نادعلیا علیا یا علی، مشکل ما را بگشا یا علی.»

زینب: «برو قنبر برو قنبر من دل نلارم، بود در خواب باب تاجنارم، گو به خلاق همه از خاص و عام، آمنن مسجد او شد تمام.»

زنان: «برو قنبر برو قنبر من دل نلارم، بود در خواب باب تاجنارم، فلک می سازد این لحظه یتیم.»

قنبر: «کنون که در نگاهی به روی قنبر، نشینم ز غم تو در میان خاکستر، نشینم در غم تو من سینجلی گویم، حدیث نادعلی را سینجلی گویم.»

در این هنگام قنبر دو خشت محکم به هم می زند و با صدای حزن آلودی می گوید: «آقا یا علی.»

سپس بیهوش می شود. شبیه حضرت علی (ع) هم سر قنبر را به زانو می گیرد و اشک هایش را پای می کند و کاهگل نم کرده به دماغش می گیرد تا به هوش آید. بعضی از افراد در این شب به تبعیت از خانواده حضرت علی (ع) روزه می گیرند.

هنگام اذان صبح از هر مسجدی دسته ای به سوی قبرستان شهر حرکت می کند. مردان با لباس سیاه و پای برهنه دست به سر می گذارند و یک صدا می گویند:

«وای علی کشته شد

شاه ولی کشته شد

شوهر زهر آچه شد

باب حسن کشته شد
باب حسین کشته شد
وای علی کشته شد.

سپس طبق رسم دیرینه اکثر مردم به زیارت امامزاده محمد (ع) در بسطام می روند. بعد از ظهر روز بیست و یکم دسته های سینه زنی از مساجد شهر حرکت می کنند و در قبرستان قدیمی شاهرود «نزدیک قبر مرحوم آقامیر مطلب» اجتماع می کنند. در این جا مردان سینه پر جوش و خروش می زنند و در پایان روحانی روضه ای می خواند و سپس هر یک به خانه شان می روند. کسانی که اعتقادات محکم تری دارند، در این شب ها (روزهای ۱۹، ۲۱ و ۲۳ ماه رمضان) از کار کردن یا خرید به طور کلی از انجام هر کاری به جز عبادت خودداری می کنند.

از جمله کارهای دیگر، تقسیم نذورات و انجام خیرات است. یکی از دعاها بسیار معروف که در شب های احیا خوانده می شود، دعای جوشن کبیر است. این دعا دارای صد آیه و هر آیه شامل ده اسم اعظم حضرت پروردگار و جمعا هزار اسم خداوند است. در زمان خواندن این دعا، احیاگزاران ملتزم به خداوند هستند و حواجج خود را در نظر می گیرند و گریان و دردمند دست نیاز به سوی او دراز می کنند. پیش نماز تا ده مرتبه و هر مرتبه ده آیه را که هر کدام دارای ده اسم شریف خداوند است می خواند و در قسمت «سبحان» جمعیت با پیش نماز هم صدا می شوند تا آن که صد بار این دعا خوانده می شود. در خواندن دعای جوشن کبیر به دلیل طولانی بودن آن چند نفر خواندن دعا را برعهده می گیرند.

اعمال شب بیست و سوم

این شب را شب سوم امام علی (ع) نیز گویند و نام دیگر آن در میان عامه «شب مُزد» است. چرا که اعتقاد دارند که در این شب پاداش عبادات خود را می گیرند و گناهان ایشان بخشیده می شود.

در این شب در مساجد ختم قرآن می گیرند. با سوادان قرآن می خوانند و بی سوادان ذکر صلوات و فاتحه می نمایند و ثواب آن را نثار روح مطهر مولای متقیان می کنند. این شب نیز با عبادت دعا، نماز و فاتحه و خواندن قرآن می گذرد و مراسم شب احیا اجرا می شود و تا سحرگاه مردم به عبادت و مناجات می پردازند.

اعمال شب بیست و هفتم

در فرهنگ مردم شاهرود آمده است که «معمولاً مردم در شب بیست و هفتم کله و پاچه می خورند و رسم است که زنان خنا خیس می کنند و در میان آن نقلی می گذارند و خنا را بین خودشان تقسیم می کنند. بعضی هاستیج می گردانند و لنت بر قاتل امام می فرستند. صبح روز بیست و هفتم زنان و دختران نخ و سوزن و پارچه به مسجد جامع شهر می برند و یک یا چند کیسه به نیت زیارت کربلا و مشهد و برکت می دوزند و در میان هر کیسه، نقل به عنوان شیرینی زندگی و... سکه به عنوان برکت و مقناری نخود و کشمش مشکل گشا به عنوان گشایش کار می ریزند. به این کیسه ها، اصطلاحاً «کیسه مراد» می گویند. زیرا نام هر کیسه به خاطر آرزوهایی است که در سر دارند. کسانی که نذر دارند، نخود مشکل گشا بین زنان تقسیم می کنند.

ضمناً زانی که «بچه میری» دارند، در روزهای ۱۹، ۲۱ و ۲۳ ماه مبارک رمضان به خانه و خانواده های پُر اولاد می روند و یا علی می گویند و مبلغی می گیرند و با پول های جمع آوری شده پارچه می خرند و در روز ۲۷ رمضان پیراهنی می دوزند و بر این باورند که به زودی صاحب فرزند خواهند شد. وقتی که بچه به دنیا آمد، آن پیراهن را به تن بچه می کنند تا زنده بماند. زنان پس از دوخت و دوز به زیارت اهل قبور می روند. مردان نیز بعد از ظهر به مزار می روند و فاتحه ای به یاد حضرت علی (ع) می خوانند.

به طور کلی اعمال این شب با شب های دیگر قدر متفاوت است. این شب که بنا به اعتقاد مردم شب هفتم رحلت امام علی (ع) است قاتل امام به وسیله امام حسن (ع) قصاص می شود و لذا در این شب به شادی و سرور می پردازند و لباس عزا از تن خارج می کنند و مردان موی سر و صورت را می تراشند و زنان و مردان ناخن های خود را کوتاه

می کنند. در واقع این شب ها علاوه بر کار کردها و اعتقاداتی که نسبت به آن ها در آذهان مردم وجود دارد، یک سیمای کلی از مراسم سوگواری و خاتمه آن در یک مسیر کوتاه چند روزه به دست می دهد.

اعتقادات عامه در مورد شب های قدر

۱- اعتقاد هست که مقدرات و سرنوشت هر کس در شب های احیا (قدر) رقم می خورد و آنان که سال های آخر عمر شان را می گذرانند بر طومار گناهانشان قلم عفو کشیده می شود و بنابراین احیاگزاران معتقدند اگر اعمالشان در شب های قدر و به خصوص شب بیست و سوم که به «شب مُزد» مشهور است پذیرفته شود، خنا از سر تقصیرانشان می گذرد و همچنین حاجت کسی که برای اولین بار در مراسم شب قدر شرکت کند حتماً برآورده می شود.

۲- در یزد معتقدند که در شب های قدر، ساعت به دنیا آمدن هر نوزاد و از دنیا رفتن هر شخص از طرف خداوند معین می شود. از این جهت از خداوند طلب طول عمر و داشتن فرزند می کنند.

۳- در الموت قزوین مردم بر این اعتقاد هستند که در شب های قدر در ماه رمضان (که در این ناحیه روزهای ۱۸، ۱۷ و ۲۱ ماه مبارک رمضان است) در ختان سرازیر می شوند و هر کس که در آن موقع بیدار باشد و این صحنه را ببیند، هر حاجتی از خداوند داشته باشد، حتماً برآورده می شود.

۴- در یزد اعتقادی هست که بر اساس آن در شب های قدر حتماً برات عمر آن ها نو می شود و از این روز خداوند می خواهند که تا سال آینده سالم باشند و پول دوا و دکتر ندهند.

۵- به استناد قرآن و بنابر عقاید مردم، در شب های قدر، ستارگان و ملائکه و روح (جبرئیل) به زمین می آیند و در پیشگاه خداوند شفاعت انسان ها را می کنند و بر اساس این اعتقاد اگر عبادتشان مقبول خداوند واقع شود، فرشته را خواهند دید.

مراسم جنبی در شب های قدر

۱- ادای نذور و خیرات برای درگذشتگان و خرج دادن از جمله اعمالی که می توان در شب های قدر بر شمرده ادای نذور از جانب مردم است که طیف وسیعی را تشکیل می دهد از جمله:

- نذر نان و ماست و خرما

- نذر آش برای مستمندان و غربا

- نذر چای و خرما که متولی مسجد با پولی که از مردم گرفته است، به احیاگزاران چای و خرما می دهد

- بعضی از خانواده ها هر ساله در یکی از این روزها گوسفندی ذبح می کنند و با آن غذایی مانند آبگوشت یا خورش و برنج می پزند که به این غذا «پس شام» می گویند، چون بین ساعت ۱۱/۵ تا ۱۲ شب بین احیاگزاران توزیع می شود.

شکرانه دیدار

استاد محمد احصایی هنرمند خوشنویس برگزیده نمایشگاه قرآن کریم در ششمین شب ماه مبارک رمضان خواسته گلستان قرآن را برای نگارش نام‌نوشته «گلستان قرآن» اجابت فرمود که از این شماره جای نام‌نوشته پیشین را می‌گیرد.

آنچه اکنون می‌خوانید یادداشتی است که در دیناری کوتاه با استاد احصایی به رسم هدیه برای گلستان قرآن نوشتند.

گلستان قرآن توجه و عنایت استاد احصایی را قدر می‌داند و امیدوار است بهره‌هایی از این توجه و عنایت را در اختیار خوانندگان محترم قرار دهد.

نقش زینت‌بخش جلد و صفحات رنگی وسط این شماره نیز نشانه‌ای از عنایت استاد نسبت به گلستان قرآن است.

در خوشنویسی پیشترها کوشش می‌کردم کارم از مهارتی فنی در قابلیت بالابرد خوردار باشد. این کوششی نفس‌گیر می‌طلبد که سالها مرا به خود مشغول داشت.

اکنون باید برای شما توضیح بدهم که سعی کردم مهارت فنی حاصل آمده به هنری روحی بدل گردد. کوشش بی‌حاصل می‌نمود و باید اعتراف کنم که بعدها «حصول» در سر خوردگی از «سعی» به دست آمد؛ چنانکه وقتی از سعی کردن دست کشیدم و آن را رها کردم، تازه متوجه شدم باید چیزی که حاصل می‌شود در سعی نکردن باشد.

عادت داشتم برای فارغ شدن از حضور و قرار گرفتن در تمرکز عمیق و طولانی بر باطله‌هایی - فقط به قصد نوشتن و پاره کردنشان - خط بنویسم. در فراغتی خالص و راحتی ای نشاط‌انگیز. جای، جای انتخاب قطعاتی از میانشان و تعمق در آنها مرا متوجه موضوع کرد. که اکنون «قصد نوشتن» خودآفتی است بر آنچه حاصل شده. و رها کردم.

یک نوع عملی بی‌حضور مرا تا اندازه‌ای متوجه و به موضوع نزدیک کرد. آنچه مقابل شماست در بی‌حضوری و از سر بی‌قصدی و در بی‌اختیاری است. بین آنچه ملاحظه می‌کنید و من تفاوتی نیست. اما چه بیسندید و چه نه، آنچه هست بسیار راحت و بدون سعی انجام شده است.

فقط برای آنکه خیلی بدکاران نباشم، مطمئنتان می‌کنم که برای تک‌تک آنها همه دل‌م را به گرو گذاشته‌ام. چون دل‌با من هست پس اینها را به شما می‌سپارم.

- نذر قند یا نفت و زغال برای سماور جهت چای در مسجد
- نذر افطاری یا سحری دادن
- نذر فرش، دیگ، حصیر و چراغ برای مساجد و تکایا و حسینیه‌ها
- نذر توزیع «شکرپنیر» و شربت
- نذر نان فطیر در «دیزک» تفرش نانی از آرد، روغن، شکر، کنجد و زردچوبه توسط زنان تهیه می‌شود که در تنور پخته می‌شود و بعد از خواندن قرآن و دعای افتتاح در مساجد میان مردم تقسیم می‌شود تا فاتحیای نثار در گذشتگان کسی که نذر کرده است بمانند.

- نذر نان و برنج
- نذر میوه بنا به فصل که توسط باغداران انجام می‌گیرد
- نذر هیزم برای بخاری مسجد در زمستان و نذریخ برای آب خوردن در تابستان
- نذر کار مجانی در روزهای قدر مساجد
- نذر شیر از سوی دامداران با این اعتقاد که حضرت علی (ع) در ایام بیماری شیر می‌خوردند
- نذر نان جو: در شهر دماوند عده‌ای نان جو در میان مردم تقسیم می‌کنند که نشانه آن است که حضرت علی (ع) با چنین نانی افطار می‌کردند
- نذر زولبیا باصیه
- نذر خواندن قرآن در شب‌های قدر
به غیر از ادای نذورات در این شب‌ها مراسم ریسمان گره زدن و تیرک خوراکی‌ها نیز انجام می‌گیرد. بدین سان که گفتم یکی از دعاهای مشهور در این شب دعای جوشن کبیر است که صدبند دارد. پس از خواندن هر بند دعاء مردم باصلای بلند می‌گویند «الغوث، الغوث، خالصان النار یارب یارب» و زن و بچه‌ها هم در حالی که در دلشان دعاء از مزه می‌کنند هنگام خواندن «الغوث، الغوث...» به نخ و یا ریسمانی که قبلاً تهیه کرده‌اند گره یا به قول یزدی‌ها «کرتج» می‌زنند و به آن فوت می‌کنند و به این ترتیب صد گره به ریسمان زده می‌شود. زنان شیرازی نخ الغوث را نگه می‌دارند تا هنگام مرگ در میان کفشان بگذارند زیرا معتقدند این نخ سبب می‌شود از فشار قبر کاسته شود. کارزورون در مراسم احیا که در مساجد و یا در خانه اشخاص نذر دار برگزار می‌شود، علاوه بر نخ الغوث، به خوراکی‌هایی مانند آب شیرینی، کلوچه، برنج، ادویه و حیویات نیز دعای خوانند (جوشن کبیر) و بر آن فوت می‌کنند و برای برکت سفره و یا آذوقه خود در محل نگهداری آذوقه خود قرار می‌دهند.

در شهرستان سقز نیز زنانی که در مراسم احیا شرکت می‌کنند، نخ پنبه‌ای سفیدی را که دختر باکره‌ای تاییده است با خود به مسجد می‌برند و هنگام خواندن دعای جوشن کبیر به ترتیب گفته شده به نخ گره می‌زنند و عقیده دارند این نخ در حکم وسیله‌ای برای دفع چشم زخم و در امان ماندن از گزند و بلیات و بیماری‌هاست و اغلب آن را به گردن اطفال خود می‌بندند.

در روستای قیزجه گروس در شب‌های قدر از طرف بانی احیا و آن‌هایی که نذر دارند، مقداری جبه قند به مسجد آورده می‌شود و هنگام خواندن دعای جوشن کبیر جبه‌های قندی می‌دمند و پس از اتمام مراسم احیا مقداری از این قند را میان احیاگران تقسیم می‌کنند و معتقدند هر کس از این قند بخورد، از تمام دردها و رنج‌ها در امان می‌ماند. مقداری از این قند را هم در دیگ بزرگی پراز آب حل می‌کنند و به هر کدام از اهالی آبادی یک استکان از این آب برای شفا می‌دهند و مقداری نیز از آب را به روی گاو و یا گوسفند و احشام خود می‌پاشند و عقیده دارند تا ماه رمضان آینده، احشامشان از هر بلیه درمان خواهد بود.

منابع و ماخذ:

- ۱- قرآن کریم، ترجمه بصیرالملک از روی قرآن سلطانی، انتشارات جاویدان، بی‌تاریخ.
- ۲- م. معین، فرهنگ معین، انتشارات امیرکبیر، ج ۱ و ۲، تهران، ۱۳۶۳.
- ۳- حاج شیخ عباس قمی (طاب ثراه)، مفاتیح‌الجنان، ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی، انتشارات فراهانی، تهران، بی‌تاریخ.
- ۴- سیداحمد و کیلیان، رمضان در فرهنگ عامه، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۷۰.
- ۵- سیدعلی اصغر شریعت‌زاده، فرهنگ مردم شاهرود، ناشر مؤلفه تهران، ۱۳۷۱.

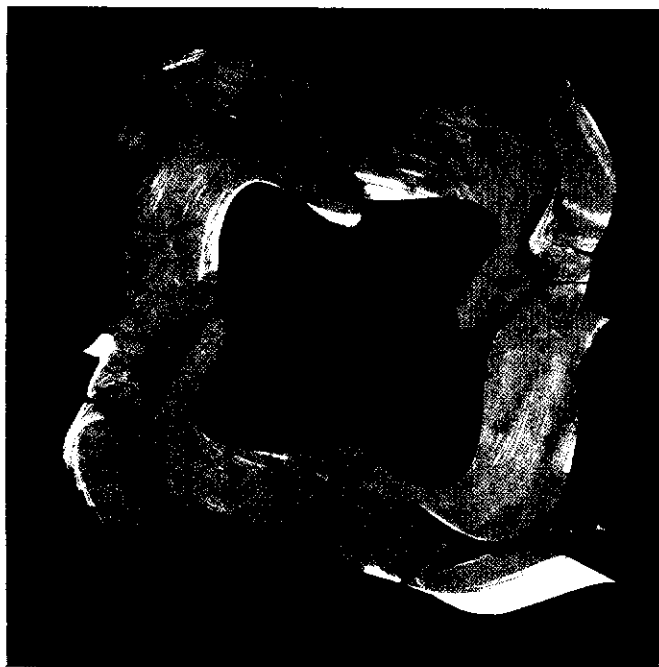

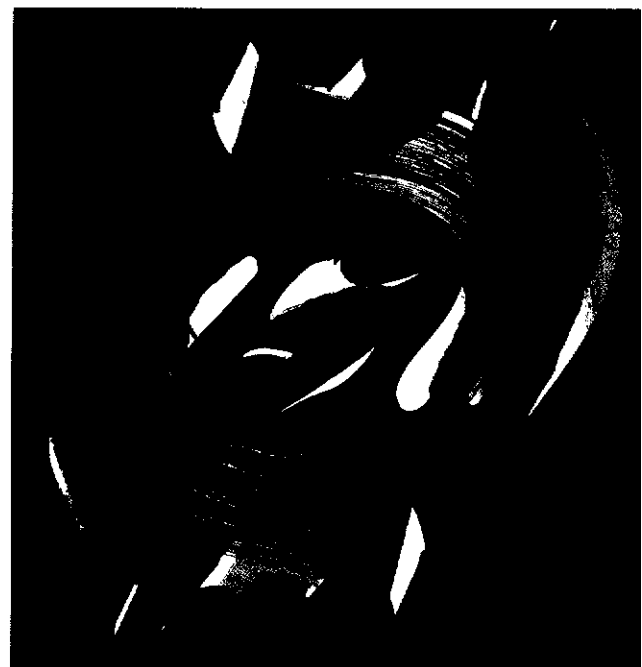

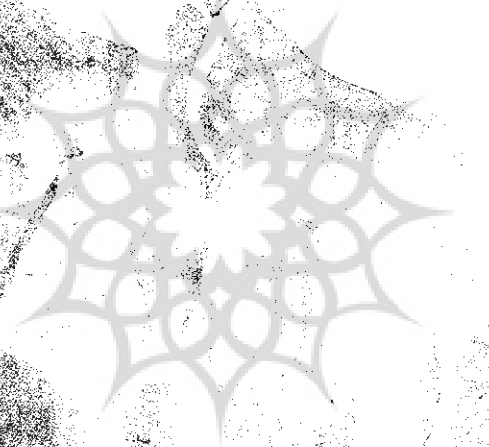
Handwritten signature or mark.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

پروپوزیشن
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رساله جامع علوم انسانی

پهلو
پرتال جامع علوم انسانی